

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS jr EN JAC. P. THIJSSE

Boerenzwaluw contra Winterkoninkje

A. J. P. OORT.

(V.W.G. afd. Wageningen)

Ter gelegenheid van het afscheid van mijn vriend De Vries wil ik gaarne, evenals de schrijvers van de volgende artikelen in dit nummer, een bijdrage leveren. Een bijdrage naar aanleiding van een aantal waarnemingen die ik reeds in 1930 deed, maar die nooit werden gepubliceerd.

In de eerste junidagen van 1930 vertelde de heer Goed, toentertijd tuinbaas van het Laboratorium voor Plantenfysiologisch Onderzoek te Wageningen, mij dat hij onder een winterkoninkjesnest drie dode jongen had aangetroffen. Het nest was

gebouwd in een oud zwaluwnest, dat bevestigd was aan een van de balken van de overkapping van het laboratorium ongeveer 4 meter boven de grond. Het was het vorige jaar gebouwd en bewoond geweest. Toen de Boerenzwaluwen in 1930 waren teruggekeerd, vonden zij hun oude nest gevuld met gras, bladeren en met een kleine opening erin: het nest van het Winterkoninkje. Blijkbaar gehecht aan hun nestplaats, bouwden zij toen een nieuw nest tegen het oude aan. Hoe de verhouding van de twee burens in deze bouw-

periode was, is onbekend. Blijkbaar had de zwaluw geen last van het Winterkoninkje, dat juist zat te broeden, en werd dit niet gestoord door de bouwactiviteit van het zwaluwpaar.

De op de bewuste junimorgen gevonden jongen waren nog geen week oud en konden dus niet uit zichzelf uit het nest zijn gevallen. Zou de Boerenzwaluw hierin de hand hebben gehad? Ik werkte toentertijd op het Laboratorium voor Plantenfysiologisch Onderzoek en ging in de loop van de morgen zo nu en dan eens kijken. Uit het raam van het laboratorium was het mogelijk de nesten en de omgeving te observeren. Al spoedig bleek dat de verhouding tussen de burens veel te wensen over liet en dat de Winterkoning voortdurend door de zwaluw werd nagezet. Na de koffiemaaltijd bleek dat er weer twee jongen onder het nest lagen. Ze leefden nog en werden met een ladder in het nest teruggezet, waarbij bleek dat er zich nog een jong in het nest bevond. Ik besloot toen de nesten voortdurend in het oog te houden. Eén van de zwaluwouders zat te broeden, maar was onrustig; hij ging steeds verzitten, trok zijn kop in, stak hem dan weer over de dakrand en roets, ineens was hij op de vleugels, achter het Winterkoninkje aan, dat uit de struiken en het laatste stuk over de grond naderde. Ook ging de andere zwaluw, die in de buurt op een daklijst zat te kwetteren, er dikwijls achteraan. Of na zo'n jacht steeds dezelfde zwaluw op het nest terugkeerde weet ik niet. De Winterkoning was tegen zo'n aanval niet bestand en vluchtte in de heesters. Die gehele middag zag ik slechts één Winterkoning tegelijk en wel met lange tussenpozen van 15 tot 20 minuten. Zou slechts één van de ouders moedig genoeg zijn om de Boerenzwaluw te trotseren? Vele keren gelukte het de Winterkoning

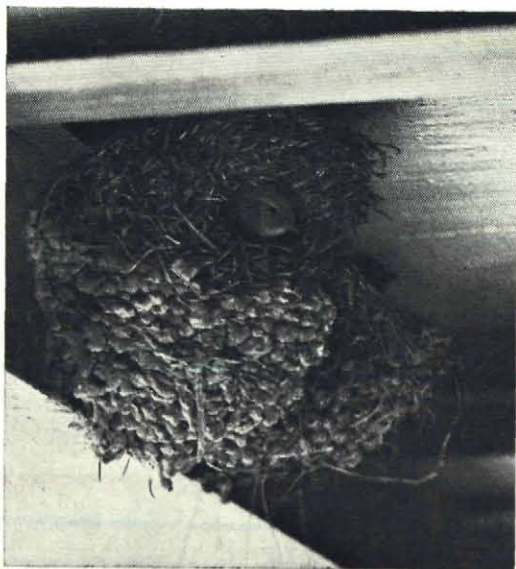

Fig. 1. Winterkoning (links) en Boerenzwaluw (rechts) als burens.

niet zijn nest te bereiken; was dit wel het geval dan verdween hij onmiddellijk naar binnen. Vóór het verlaten van het nest keek hij even naar buiten en vloog dan weg, heel vaak nog weer nagezet door een van de beide zwaluwen. De foto (fig. 1) laat het Winterkoninkje zien even voor het wegvliegen, met daarnaast de kop van de broedende zwaluw. Twee keer die middag klemde een van de zwaluwen zich aan de rand van het winterkoning-nest vast, verdween met zijn kop naar binnen en pikte in het nest. Door onwillekeurige schrikbewegingen van mijn kant vluchtte de zwaluw voordat er iets met de jongen gebeurde, maar het lijkt wel zeker dat het de zwaluw er om te doen was de jongen eruit te gooien. Blijkbaar is hij na het uitkomen van de eieren door het af- en aanvliegen van het winterkoningpaar zodanig verontrust dat het hem te erg werd en hij tegen het buurnest in actie kwam.

Het leek dus alsof het winterkoningbroedsel ten dode was opgeschreven. Want zelfs als de zwaluwen het nest verder met rust zouden laten, was het voeren voor de oude Winterkoningen zo moeilijk dat de jongen waarschijnlijk verhongerd zouden zijn. Maar ook voor de zwaluwen leek de situatie door het steeds van het nest vliegen verre van gunstig.

Wat te doen? Het maar op zijn beloop laten of ingrijpen? Ik besloot tot het laatste. Op een ladder staande brokkelde ik het oude zwaluwnest onder het winterkoningnest voorzichtig weg tot dat het laatste er in zijn geheel uitgehaald kon worden. Gelukkig kon daarbij de tussenwand tussen het oude en nieuwe zwaluwnest gespaard blijven. Het winterkoningnest was volledig afgemaakt en had dus ook een dak. Met enige moeite werd het in een toevallig aanwezig vliegenvangersnestkastje geplaatst en op een afstand van ongeveer 3 meter een meter lager tegen de muur gespijkerd. De gehele manoeuvre van afbreken en overbrengen duurde 25 minuten. Reeds 5 minuten na het verplaatsen was een van de Winterkoningen met voer in de bek aanwezig, de zwaluwen waren er niet. Langs de grond kwam hij aanvliegen en ging direct naar de plaats waar zijn nest was geweest. Op de afgebrokkelde nestbodem hipte hij wat heen en weer en vloog toen weer naar de grond. Daarna weer naar de oude nestplaats en terug, in totaal vijfmaal. Daarna verdween hij met het voedsel. Een kwartier lang gebeurde er niets en ik dacht al dat hij niet meer terug zou komen, maar toen was hij er ineens weer (de zwaluwen waren er nog steeds niet). Eén keer vloog hij naar het oude nest, daarna hipte hij in de richting van het nestkastje, vermoedelijk af-

gaande op het geluid van de jongen, die ik in mijn schuilplaats kon horen piepen. Hij fladderde tot in de buurt van het verplaatste nest en daarna weer naar de grond. Na nog wat aarzelen vloog hij eindelijk ineens naar het nest en verdween naar binnen. Na het wegvliegen duurde het een kwartier voordat hij terug kwam, maar toen vloog hij van de grond onmiddellijk naar het nestkastje.

's Avonds heb ik nog een half uur waargenomen, in die tijd werd vier maal gevoerd. Inmiddels was ook de zwaluw op zijn nest teruggekeerd. Van enige vijandelijkheden was geen sprake meer. Ook de volgende dag was alles in orde. Voor het eerst zag ik toen de beide winterkoningouders tegelijk. Daarna had ik geen gelegenheid meer de broedsels verder te vervolgen. Maar later hoorde ik dat de zwaluwen voorspoedig waren uitgevlogen. Van de winterkoninkjes is er vermoedelijk maar één uitgevlogen, want toen het nestkastje later werd weggenomen lagen er twee dode jongen, al vrij goed in de veren, onder in het nest. Waarschijnlijk waren dat de twee die onder het nest werden gevonden en zijn teruggezet.

De conclusie van het verhaal: normale verdraagzaamheid van twee diersoorten in eenzelfde territorium kan bij een te intieme nabuurschap wel eens in onverdraagzaamheid overslaan. Een kleine verplaatsing van het nest over enige meters werd niet alleen door de Winterkoning vrijwel onmiddellijk geaccepteerd (dit levert ook bij andere vogels, zoals welbekend, veelal geen moeilijkheden op), maar deed ook op slag de vijandigheid tussen beide vogelsoorten verdwijnen, hoewel ze elkaar toch ongetwijfeld nog steeds regelmatig van vrij nabij hebben kunnen waarnemen.